

## **INSTRUMENTI MEĐUNARODNOG PLAĆANJA**

Međunarodna plaćanja se danas obavljaju isključivo preko banaka i u devizama, odnosno prenosom potraživanja u valutama na računima kod banaka. Gotovinska plaćanja u efektivnim valutama (novčanicama) pojavljuju se sve ređe, uglavnom samo još u turističkom prometu, i predstavljaju potpuno neznatnu stavku.

U realizaciji platnog prometa sa inostranstvom najčešće učestvuje veći broj subjekata, i to: nalogodavac koji izdaje nalog za plaćanje, domaća i inostrana banka kao posrednici, korisnik plaćanja i centralne banke – uglavnom kao regulatori.

U organizacionom smislu, platni promet sa inostranstvom može da bude multilateralan (višestran) ili bilateralan (dvostran). Multilateralan platni promet znači da svaka zemlja može upotrebiti, po svom nahođenju, ostvarene viškove u platnom prometu sa određenim zemljama za plaćanje svojih obaveza prema ostalim zemljama. U okviru bilateralnog platnog prometa, stvorena novčana potraživanja u okviru platnog prometa između dvije zemlje koje se nalaze u takvom ugovornom odnosu mogu se upotrijebiti samo za plaćanja u zemlji u kojoj potraživanje postoji, i to samo za ugovorene vrste plaćanja, po ugovorenim robnim listama. To su klirinški platni sporazumi, kojih u svijetu ima sve manje.

### **Bankarska doznaka**

Međunarodna bankarska doznaka (engl. bank transfer) je jedan od najstarijih instrumenata međunarodnog platnog prometa gde uvoznik daje nalog svojoj banci da iz pokrića koje kod nje ima ili ga doznači, izvrši plaćanje prodavcu u inostranstvu. Nakon dobijanja naloga banka izvršitelj nalaže inostranoj korespondentskoj banci da izvrši plaćanje inostranom prodavcu/korisniku.

Doznake, uglavnom, ne zahtijevaju dodatne uslove za isplatu, pa se primjenjuju u situacijama u kojima nema većeg rizika (posle isporuke robe), za plaćanje avansa, kada nema kontraobaveza, kod isplate manjih svota, kada postoji dugogodišnji poslovni odnos među partnerima i slično.

Prednosti korišćenja doznake su u jednostavnosti primjene i smanjenim troškovima platnog prometa u odnosu na neke druge načine plaćanja. S druge strane, s obzirom da ne postoji instrument zaštite ni uvoznika ni izvoznika, postoji rizik od kašnjenja u plaćanju (za izvoznika), a za kupca (uvoznika) da uopšte ne dobije robu, ukoliko je ugovoreno plaćanje prije isporuke robe.

### **Ček**

Ček (engl. cheque) je strogo formalna hartija od vrijednosti kojom kupac (trasant) nalaže trasatu (banci) plaćanje naznačene svote korisniku čeka (remitentu), po viđenju.

Ček, kao strogo formalni dokument, sadrži određene elemente kao što su: naziv čeka, naređenje za isplatu određene sume, ime lica koje će ček platiti (trasant), naziv trasata i remitenta, datum i mjesto izdavanja čeka.

Karakteristike čeka su:

1. ček je hartija od vrijednosti koja služi za plaćanje;
2. ček stvara безусловnu obavezu da se isplati određena svota novca;

3. ček kao hartija od vrednosti dostiže uvijek po viđenju, i
4. isplatu čeka vrši banka kao trasat iz trasantovog pokrića.

Potvrđeni ček je ček koji na svom licu sadrži potvrdu trasata da pokriće kod njega zaista postoji, te da će postojati do isplate čeka. Takvom naznakom trasat jamči za isplatu čeka u okviru roka za njegovo podnošenje za isplatu. Potvrda se najčešće obeležava sa good, certified ili approved.

Cirkularni ček je vrsta čeka čija posebnost se sastoji u tome što se kao trasant pojavljuje banka, a kao trasat ona sama, njena filijala ili njena korespondentna banka. Korisnik takvog čeka je bančin komitent koji kod banke ima pokriće.

Ček se koristi kod naplate robe izvezena na kredit, a prenosi indosiranjem.

### **Kreditno pismo**

Kreditno pismo je hartija od vrijednosti koja predstavlja pismeni nalog bančinom korespondentu da licu označenom na samom pismu isplati u određenom roku izvesnu sumu novca, odjednom ili sukcesivno, na teret tekućeg računa banke izdavaoca.<sup>1</sup>

Za razliku od čeka ili menice kreditno pismo se ne može preneti na drugo lice. U suštini, banke izdaju kreditna pisma klijentima koji poseduju pokriće ili odobren kredit, i to u jednom originalnom primerku i dve kopije.

Ukoliko banka ovlasti samo jednu banku za isplatu označene sume u kreditnom pismu, govorimo o posebnom (specijalnom) kreditnom pismu. Ukoliko je veći broj banaka dobio ovlašćenje za isplatu, tada se radi o cirkularnom kreditnom pismu.

Danas se kreditna pisma, povećanom upotrebom drugih instrumenata međunarodnog platnog prometa, sve ređe koriste.

### **Dokumentarna naplata – inkaso**

Inkaso (engl. collection) je naziv posla gde se označava postupak naplate od dužnika preko banke, i to uz prezentaciju odgovarajućih dokumenata koje su povjerenik i dužnik ugovorili, odnosno koji su uobičajeni. Ovaj posao je nepovoljan za prodavca, osim ako između poslovnih partnera ne postoje dobri i dugoročni poslovni odnosi, jer postoji veliki rizik da roba ne bude plaćena. Razlikuju se direktni i bankarski inkaso posao.

Direktni inkaso posao podrazumeva da kada otpremi robu, prodavac direktno kupcu dostavlja sva dokumenta o otpremi. Od kupca se traži neodložno plaćanje doznakom. Kupac nalaže svojoj banci da plati iznos u korist računa prodavca kod njegove poslovne banke.

Bankarski inkaso posao može biti sa ili bez bankarske garancije. Bankarski inkaso posao bez garancije podrazumeva da, kada otpremi robu, prodavac prikuplja dokumenta o otpremi i dostavlja ih svojoj poslovnoj banci, koja ih dalje šalje banci kupca. Banka kupca poziva kupca da plati iznos da bi stekao pravo vlasništva nad robom. Na osnovu bančinog prihvata naloga, banka poziva kupca da preuzme dokumente koje je primila od prodavca (svog nalogodavca) uz istovremeno:

---

<sup>1</sup> Ekonomska i poslovna enciklopedija, Savremena administracija, 1994. str.681.

- a) plaćanje ili
- b) akceptiranje prodavčeve menice.

Prvi način naplate naziva se documents against payment (D/P), a drugi documents against acceptance (D/A). U slučaju odbijanja kupca da izvrši plaćanje, banka vraća dokumente prodavcu uz obaveštenje o odbijanju plaćanja. Banka pri tome ne odgovara prodavcu za naplatu, već samo za podnošenje dokumenata kupcu uz poziv za plaćanje i za postupanje u čitavom poslu s pažnjom dobrog privrednika.

Bankarski inkaso posao sa garancijom podrazumijeva da prodavac obavlja isporuku tek pošto dobije garanciju za plaćanje isporučene robe od kupca. Banka garant isplaćuje prodavca ako kupac odbije da izvrši plaćanje.

Za primjenu dokumentarnog inkasa postoje pravila koja su regulisana *Jednobraznim pravilima za naplatu komercijalnih dokumenata* (Uniform Rules for Collections) izdata od strane Međunarodne trgovinske komore, čija se revizija vrši periodično.

## Mjenica

Mjenica (engl. bill of exchange) je strogo formalna hartija od vrijednosti čiji su oblik, sadržaj, prenos i način ostvarivanja regulisani zakonom.

Razvojem međunarodnog platnog prometa mjenica je gubila značaj kao instrument plaćanja tako da danas, uglavnom, služi kao sredstvo obezbjeđenja kredita.

Razlikujemo trasirane (vučene) i sopstvene (solo) menice.

U prvom slučaju izdavalac menice (trasant) daje nalog drugom licu (trasatu) da u vremenu dospelosti mjenice isplati određenu sumu novca licu naznačenom na mjenici (remitent).

Kod sopstvene (solo) menice izdavalac (trasant) se obavezuje da će u određeno vreme sam isplatiti određenu sumu novca remitentu. U ovom slučaju su trasant i trasat jedno lice.

U spoljnotrgovinskim poslovima, mjenica je hartija od vrijednosti koju trasant (izvoznik) vuče na kupca robe (trasata) koji se obavezuje da će remitentu (izvozniku) isplatiti naznačenu sumu u određeno vrijeme i na određenom mjestu. U ovom slučaju su trasant i remitent isto lice.

S obzirom na način određivanja dospelosti mjenice postoje:

- mjenica a dato (datumska mjenica)
- mjenica na određeno vrijeme od izdavanja,
- mjenica na određeno vrijeme po viđenju i
- mjenica po viđenju.

Mjenica a dato, ili mjenica na određeni datum, je menica na kojoj je dospijeće mjeničnog potraživanja određeno naznačivanjem tačno određenog dana, odnosno datuma. Prije tog datuma, mjenična obaveza nije dospjela, pa se njeno ispunjenje ne može uspješno zahtijevati.

Mjenica na određeno vrijeme od izdavanja je takva menica na kojoj je dospijeće mjeničnog potraživanja određeno naznačivanjem dužine vremena čijim istekom dospijeva mjenična obaveza. Taj period počinje od dana izdavanja mjenice, a može se naznačiti u danima, mjesecima ili izrazima kao što su "početak meseca", "sredina

meseca”, ”kraj meseca”. Mjenica koja glasi na jedan ili više mjeseci dospijeva onog istog dana u mjesecu kao što je dan kada je izdata. Izraz pola mjeseca znači petnaest dana, a izrazi ”petnaest dana” i/ili ”osam dana” upravo taj broj punih dana, a ne dvije ili tri sedmice. Izrazi početak, sredina i kraj meseca znače prvi, petnaesti i posljednji dan u mjesecu.

Mjenica na određeno vreme po viđenju je mjenica u kojoj je dospijeće naznačeno na isti način kao u mjenici na određeno vrijeme od izdavanja, ali se vrijeme čijim istekom dospijeva mjenična obaveza ne računa od dana izdavanja mjenice već od dana akcepta ili od dana protesta (zbog neakceptiranja) te mjenice (na primjer, četiri dana po viđenju).

Mjenica po viđenju je takva menica na kojoj je način dospijeća menične obaveze označen rečima ”po viđenju”. Ova odredba znači da je mjenica naplativa čim se podnese na naplatu u roku od godinu dana od datuma izdanja, ako izdavalac mjenice ovaj rok pri izdavanju nije skratio ili produžio.

S obzirom da za mjenicu važi strogi formalizam, ona mora sadržati osam bitnih elemenata:

- 1) Naziv mjenice
- 2) Bezuslovan nalog da se plati određen iznos
- 3) Ime trasata (lice koje plaća mjenični iznos)
- 4) Rok dospijeća
- 5) Mjesto plaćanja mjenice
- 6) Ime lica kome se, ili po čijoj naredbi se mora platiti (remitent)
- 7) Mjesto i datum izdavanja
- 8) Potpis izdavaoca mjenice (trasanta)

Za menicu je vezano više mjenično pravnih radnji: izdavanje mjenice, akceptiranje, avaliranje, prezentacija menice, negociranje, indosiranje.

Akcept mjenice je menično pravni posao kojim se kod trasirane mjenice označava prihvatanje mjenične obaveze od strane trasata. Akceptiranjem mjenice trasat postaje akceptant i ujedno glavni mjenični dužnik. Akceptiranje mjenice obavlja se potpisivanjem mjenice prvenstveno na njenom licu uz oznaku prihvata, tj. preuzimanja mjenične obaveze, što se obeležava rečju ”prihvatam”, ”akceptiram” ili sl. Akcept mora biti bezuslovan, ali može biti djelimičan, tj. ograničen na dio mjenične svote. U slučaju odbijanja akcepta mjenični ovlaštenik može podići protest zbog neakceptiranja. Pri izdavanju mjenice trasant može odrediti rok podnošenja mjenice na akcept, a takođe i zabraniti podnošenje mjenice na akcept.

Aval je mjenično pravni posao kojim jedno lice (avalist) preuzima odgovornost za isplatu mjenice po dospeću. Osoba koja daje jemstvo u korist druge osobe zove se avalist ili jemac i za preuzete obaveze odgovara na isti način kao i osoba za koju jamči. Aval se označava izrazima ”per aval” (kao jemac) na licu ili alonžu (produžetak dokumenta koji se koristi za ispisivanje indosamenta) dokumenta (mjenice) uz naziv i potpis avalista.

Avalni kredit je oblik kratkoročnog kredita kojim banka osigurava tražiocu davanje avala na njegove mjenične obaveze do ugovorenog avalnog limita. Takvoj mjenici podiže se vrijednost, jer lakše cirkuliše u prometu i lakše se eskontuje. U međunarodnoj razmjeni se često koristi i banke je uz pokriće i proviziju daju svojim komitentima uvoznicima pri kupovini robe na kredit. U takvim slučajevima se na mjenici

koju izvoznik trasira na uvoznika, a uvoznik akceptira, bankovnim avalom utvrđuje uvoznikov akcept i omogućava izvozniku da dođe do prvoklasne mjenice.

Avizirajuća banka (engl. notifying bank) samo obavještava (avizira) ili po potrebi prima i prosleđuje određene dokumente bez preuzimanja obaveze sigurnosti za njihovu isplatu. Nema ovlašćenja u pogledu ispitivanja ispunjenja uslova, isplate ili negociranja svote na koju dokumenta glase. Avizo (engl. notification, Avis(o)) je poslovno obavještenje o nastaloj promjeni; sadrži osnovne elemente onoga o čemu se korisnik obavještava. Od trenutka dobijanja aviza (telefonskog, telegrafskog, teleprinterskog, pismenog tj. običnog ili usmenog) počinju teći ugovorom predviđeni rokovi. Najčešća aviza su u otvaranju akreditiva, izdavanju garancije, izdavanju naloga za plaćanje, dospeću robe itd.

Negociranje predstavlja isplatu menične sume.

Indosiranje (indosament) je način prenošenja mjenice sa jednog na drugo lice.

### **Bankarska garancija**

Bankarska garancija je ugovor kojim se banka obavezuje da će primaocu garancije (poveriocu iz osnovnog ugovora) isplatiti određenu sumu novca ukoliko određeno treće lice (originalni dužnik) ne ispuni svoje obaveze o roku dospelosti. Ugovor o garanciji uvijek nastaje u vezi sa nekim drugim osnovnim ugovorom (o kreditu, o prodaji i slično). U tim osnovnim ugovorima se dužnik obavezuje da će poveriocu pribaviti garanciju određene banke, kojom će se ona obavezati da isplati određenu sumu ukoliko on (dužnik) ne izvrši svoju obavezu.

Bankarska garancija je instrument obezbjeđenja plaćanja koji predstavlja sigurnost da će se u okviru domaćih i međunarodnih finansijskih transakcija ugovorne obaveze izvršiti u roku.

Izdavanjem garancije, banka obezbjeđuje korisnika garancije od mogućnosti neizvršenja preuzetih obaveza navedenih u ugovoru, odnosno bankarskoj garanciji.

Banka garantuje da će obaveze izvršiti ili ugovorna strana – nalogodavac garancije ili sama banka.

Bankarska garancija se zahtijeva kada su u pitanju specifični poslovi koji nalažu čvršću obavezu i osiguravanje da će se ugovorom preuzete obaveze realizovati tačno onako kako je naznačeno. Banke izdaju bankarsku garanciju ali to mogu uraditi i druga pravna lica (korporacije, osiguravajuća društva, fondovi itd.). U SAD-u banke nisu ovlašćene da daju garancije, već samo osiguravajuće oraganizacija.

U *Francuskoj* se dugo vodila rasprava između banaka i osiguravajućih organizacija oko nadležnosti za davanje garancija. Ovaj spor je okončan 1952. godine u korist banaka, što znači da su jedino banke dobile pravo da se bave poslovima davanja i primanja garancija.

Forma i sadržaj garancije nisu strogo propisani, kao kod drugih instrumenata kojima se osigurava bankarska obaveza. Međutim, *Međunarodna trgovinska komora* u Parizu je 1978. godine usvojila Jednoobrazna pravila za ugovorne garancije.

Po pravilu, bankarske garancije se izdaju u pisanoj formi. U izuzetnim slučajevima one se izdaju i putem drugih sredstava koja služe za poslovnu komunikaciju, ali tako da se naznače najbitniji elementi koji se kasnije potvrđuju u pisanom obliku.

Pošto forma i sadržina garancije, kao instrumenta obezbeđenja plaćanja, nisu propisani, postoje određene forme i sadržine ustanovljene dugogodišnjom praksom (to se tretira kao tzv. "uslovljen rezultat iz prakse" koje se sprovode preko poštovanja određenih bitnih elemenata koje mora da sadrži garancija).

Bitni elementi bankarske garancije su:

- naziv i sjedište banke koja izdaje garanciju;
- naziv i sjedište primaoca (korisnika) garancije;
- naznačenje posla čije se ispunjenje obezbeđuje garancijom,
- iznos bankarske garancije;
- rok važenja bankarske garancije (obično 15–30 dana duži od roka izvršenja obaveze za koju se daje garancija);
- potpisi ovlašćenih lica;
- mjesto i datum izdavanja garancije;
- broj garancije;
- klauzula o vraćanju garancije i ostale klauzule.

Ukoliko kupac u roku isplati robu, garancija se povlači i nema praktičnu primjenu. To znači, da bankarske garancije ne predstavljaju instrument plaćanja, već instrument obezbeđenja plaćanja, jer one stupaju na snagu samo u slučaju kada kupac nije u mogućnosti da u cjelini ili djelimično isplati svoj dug.

Bankarska garancija u poslovnom svijetu uživa veliku reputaciju, jer ima brojne prednosti nad ostalim sredstvima obezbeđenja platnog prometa, u međunarodnim okvirima. Bankarska garancija njenom korisniku omogućava da brzo, i najčešće bez spora, realizuje svoje potraživanje. Sa druge strane, one su značajne i stoga jer iza njih stoje banke kao moćne finansijske institucije. Naime, u poslovnom svijetu se pretpostavlja da je banka stručna i oprezna finansijska organizacija koja neguje poslovni moral, svoj ugled i koja efikasno izvršava preuzete obaveze.

Bankarska garancija je skup instrument obezbeđenja plaćanja, naročito kad je izdaje neka prvoklasna banka.

Najbitnije su dvije karakteristike bankarske garancije koje su dovela do toga da je veoma prihvatljiva kod poverioca. Karakteristike su:

- neopozivost i
- bezuslovnost.

Neopozivost znači da banka ne može odustati od već date garancije, ili je povući bez prethodne saglasnosti svih učesnika u garancijskom poslu.

Bezuslovnost podrazumijeva izostajanje pokušaja prinudne naplate od glavnog dužnika, jer je poverilac ovlašćen da se obrati banci koja je izdala garanciju, odmah kada nastupi garantni slučaj.

Prema tome, kod bankarske garancije stvara se triangularni pravni odnos između slijedećih lica: dužnika tj. nalogodavca garancije, garanta tj. banke koja izdaje garanciju i poverioca tj. korisnika garancije.

Broj učesnika u poslovanju sa bankarskom garancijom može se povećati u specifičnim slučajevima posredovanja neke domaće ili inostrane banke, odnosno kad se traži izdavanje super-garancije (pored izdavanja osnovne bankarske garancije). Između poverioca i garanta iz osnovnog posla, često se u poslovne operacije uključuje više

banaka, gde je jedna banka u ulozi neposrednog garanta, druga banka u ulozi kontragaranta a treća banka u ulozi supergaranta. Učešće jedne ili više banaka zavisi od složenosti poslovnih operacija a bankarska garancija funkcioniše tako što dužnik daje nalog svojoj banci da neposredno ili uz posredovanje neke druge banke (najčešće u zemlji korisnika) izda u svoje ime a za njegov račun garanciju trećem licu, budućem korisniku garancije.

U zavisnosti od kriterijuma podjele, bankarske garancije se mogu podijeliti na nekoliko vrsta:

- Licitaciona garancija – ovom garancijom se banka obavezuje da će korisniku garancije isplatiti garantovanu sumu za slučaj da učesnik na licitaciji, čija je ponuda prihvaćena, ne ispuni obaveze predviđene u licitacionim poslovima.
- Garancija za dobro izvršenje posla – kod ove garancije banka je dužna da korisniku garancije (kupcu) isplati određenu sumu ako dužnik iz osnovnog posla (prodavac, davalac usluga) ne ispuni ili neuredno ispuni svoje ugovorne obaveze. Visina garantnog iznosa najčešće se određuje u fiksnom iznosu ili u najvećem iznosu (tzv. "plafon" garancija).
- Garancija za vraćanje avansa – pod ovom garancijom podrazumeva se takva garancija kojom banka preuzima obavezu da će korisniku garancije isplatiti garantnu sumu za slučaj da isporučilac (prodavac) ne ispuni svoju ugovornu obavezu za koju je dat (položen) avans (predujam) ili ne vrati avans na drugi način. U praksi, visina garantnog iznosa jednaka je primljenom avansu (ali to ne mora uvek da bude tako).
- Samostalna garancija – ili garancija sa klauzulom „bez prigovora” je oblik garancije koji se danas masovno koristi u poslovima međunarodne trgovine. Pošto je samostalna garancija pravno odvojena od osnovnog ugovora, banka može prema korisniku garancije da ističe samo prigovore iz garancije, a ne može iz osnovnog posla.
- Supergarancija – poverilac će od dužnika zahtevati da mu pribavi i supergaranciju u slučaju kada on (poverilac) nema dovoljno poverenja u banku koja je izdala garanciju, pa zahteva izdavanje supergarancije od neke sigurnije i poznatije banke.
- Kontragarancija je garancija koju daje banka dužnika banci poverioca, da bi ova druga na bazi te kontragarancije, koja predstavlja garanciju ino banke, odobrila garantni iznos korisniku (poveriocu).
- *Garancije za održavanje* (Warranty Bonds / Guarantees), zahijtevaju se kod ugovora o gradnji i montaži, pružaju kupcu obezbjeđenje kada radovi budu završeni, za slučaj da druga strana ne izvršava obaveze tokom perioda održavanja,
- *Carinske garancije* (Customs Bonds / Guarantees) izdaju se povodom postrojenja ili uzoraka koji se privremeno uvoze, daju carinskim organima u zemlji kupca obezbjeđenje da će carina biti plaćena ako se reeksport ne izvrši do određenog datuma.

Bankarska garancija umanjuje profit (dobit) tj. profitnu maržu i djeluje kao diskont.

Predstavlja mali rizik u pogledu skrivenih troškova što znači da nema neizvesnosti u pogledu toga koliko je ustupljeno da bi se dobio posao i kada.

I pored velikog broja garancija koje se javljaju u poslovanju, može se konstatovati da sve one imaju jednu zajedničku karakteristiku, a to je da predstavljaju instrument tj. sredstvo obezbjedjenja plaćanja samo jedne strane, bilo da je to kupac ili prodavac.

### **Dokumentarni akreditiv**

Akreditiv (dokumentarni akreditiv) je bankarski posao kojim se akreditivna banka (banka u kojoj je otvoren akreditiv) po zahtjevu svog komitenta (lice koje otvara akreditiv) obavezuje da sama ili preko druge banke (banke korespondenta) izvrši isplatu određenog iznosa u korist ili po nalogu trećeg lica - korisnika akreditiva kada on izvrši prezentaciju određenih dokumenata kojima dokazuje da je izvršio ugovorne obaveze. Na primjer, prodavac predajom teretnice (hartija od vrednosti koja pokazuje da je roba predata prevozniku) dokazuje da je poslao robu koja je predviđena u ugovoru i tada može da naplati kod banke ugovorenu sumu.

Akreditiv doprinosi sigurnosti, naročito u međunarodnim plaćanjima, jer kupac plaća tek kada ima dokaz da je roba poslata, a prodavac zna da će mu biti plaćeno čim banci dostavi dokaze da je robu poslao. Plaćanje putem akreditiva je vrlo skupo pošto prouzrokuje visoke troškove bankarskih usluga. S druge strane, kada se posluje na visoko rizičnim tržištima, kao što su na primer zemlje u tranziciji, većina plaćanja se obavlja preko akreditiva.

Potvrđujuća (konfirmirajuća) banka (engl. confirming bank) je izraz kojim se kod potvrđenog akreditiva označava banka koja je potvrđivanjem otvorenog akreditiva preuzela obavezu akreditivne banke da garantuje obavezu koja proizlazi iz akreditiva.

Akceptni akreditiv je takva vrsta dokumentarnog akreditiva pri kojem banka ne preuzima obavezu isplate akreditivne svote korisniku akreditiva, već obavezu akceptiranja menice koju je izdao korisnik akreditiva.

Akreditiv s odloženim plaćanjem (engl. deferred payment letter of credit) je takav akreditiv pri kojem bančina obaveza isplate akreditivne svote korisniku akreditiva ne dopijeva odmah poslije podnošenja urednih dokumenata i isteka roka za njihovo ispitivanje od strane banke. Pri takvom akreditivu njena obaveza dopijeva u onom roku koji je naznačen u samom akreditivu, pri čemu se taj rok može odrediti na bilo koji od uobičajenih načina određivanja rokova (tačnim danom, istekom određenog broja dana, nedelja i sl.). Takvim akreditivom može se postići kratkoročno kreditiranje kupca od strane prodavca.

Neopozivi akreditiv (engl. irrevocable letter of credit) je akreditiv pri kojem se ni sama obaveza akreditivne banke prema korisniku, ni jedan od njenih elemenata, ne može opozvati (prestat) ni izmijeniti bez saglasnosti korisnika akreditiva. Neopozivi akreditiv stvara čvrstu i utuživu obavezu akreditivne banke prema korisniku akreditiva. Budući da je jedan od osnovnih motiva ugovaranja plaćanja akreditivima sigurnost prodavca da će mu cijena biti plaćena, i da je takva sigurnost znatno manja onda kada je otvoren opozivi akreditiv, u većini slučajeva biće ugovoren i otvoren neopozivi akreditiv.

Nepotvrđeni akreditiv je svaki akreditiv kojem neka banka koja nije akreditivna banka nije dodala svoju potvrdu akreditiva. I u slučaju kada je akreditivna banka od druge banke zatražila da obavesti korisnika o otvaranju akreditiva i u slučaju kada je akreditivna banka ovom zahtjevu dodala ovlašćenje drugoj banci da ispita ispunjenje akreditivnih uslova i ispuni akreditivnu obavezu ako je tim uslovima udovoljeno, ne



postoji obaveza isplate druge banke prema korisniku akreditiva. Iako je druga banka bila ovlaštena odlučiti o ispunjenju akreditivnih uslova i o ispunjenju akreditivne obaveze, u obavezi prema korisniku akreditiva nalazi se samo akreditivna banka. I u jednom i u drugom slučaju akreditiv je nepotvrđen i postoji obaveza samo jedne (akreditivne, otvarajuće) banke prema korisniku.

Nostro akreditiv je izraz koji u poslovanju koriste prvenstveno banke kako bi naglasile da se radi o akreditivima koje su one izdale (otvorile) pri čemu se one u odnosu prema korisniku akreditiva uvijek nalaze u položaju dužnika akreditivne obaveze. Banka koja govori o nostro akreditivu u odnosu na druge banke uključene u akreditivnu transakciju ima svojstva nalogodavca.

Packing akreditiv je akreditiv pri kojem banka prema korisniku, uz uobičajene uslove ispunjenja akreditivne obaveze, preuzima i obavezu isplate avansa iz akreditivne svote bez prethodnog korisnikova ispunjenja akreditivnih uslova koji vrede za isplatu preostalog dijela akreditivne svote. Radi osiguranja povraćaja avansa za slučaj neispunjenja akreditivnih uslova, korisnik akreditiva prispećem avansa predaje banci svoju mjenicu i pisanu obavezu da će u skladu sa akreditivom pribaviti i podnijeti banci one dokumente koji su uslov ispunjenja akreditivne obaveze. Packing akreditiv uobičajen je u trgovini vunom, pamukom i rižom, i to u Australiji, Aziji, Južnoj Africi, Novom Zelandu.

Podakreditiv (engl. back-to-back credit) je akreditiv koji otvara banka po nalogu korisnika postojećeg akreditiva u korist treće osobe, od koje korisnik postojećeg akreditiva kupuje robu radi dalje prodaje i isporuke osobi koja je naložila banci otvaranje postojećeg akreditiva, pri čemu postojeći akreditiv (u odnosu između njegovog korisnika i banke kojoj nalaže otvaranje podakreditiva) služi kao pokriće akreditivne svote podakreditiva, koju će banka isplatiti njegovom korisniku. Akreditiv i podakreditiv su pravno samostalni i međusobno nezavisni, jer postoje dva različita osnovna ugovora, dva različita naloga za otvaranje akreditiva koja daju dvije različite osobe dvijema različitim bankama i dva različita akreditiva u korist dva različita korisnika. Podakreditiv se koristi u onim slučajevima kada, iz bilo kojeg razloga, nije moguće koristiti prenosivi akreditiv. Ipak, akreditiv i podakreditiv su povezani jer služe realizaciji posla koji je jedna privredna cjelina.

Potvrđeni (konfirmirani) akreditiv (engl. confirmed letter of credit) je akreditiv u kojem postoje dvije banke koje su dužnici obaveze iz otvorenog akreditiva. Akreditivna banka po pravilu obavještava korisnika o otvorenom akreditivu preko druge banke koja se nalazi u državi korisnika. Pri tome akreditivna banka može zatražiti od druge banke da ne samo da obavijesti korisnika već i da doda svoju potvrdu (konfirmaciju). Potvrda akreditiva koji saopštava, za potvrđujuću banku (prema UCP za dokumentarne akreditive) stvara čvrstu obavezu da ispuni obavezu koja proizlazi iz otvorenog akreditiva onako kako ta obaveza glasi. U tom slučaju obavezi akreditivne banke prema korisniku pristupa potvrđujuća banka kao solidarni obveznik. Potvrđivanjem akreditiva povećava se, dakle, sigurnost korisnika da će mu akreditivna obaveza biti ispunjena, i to ne samo zato što postoje dva dužnika već i zato što je jedan od tih dužnika u pravilu u zemlji korisnika pa je olakšana i naplata potraživanja sudskim putem.

Potvrđujuća (konfirmirajuća) banka (engl. confirming bank) je izraz koji se kod potvrđenog akreditiva koristi za označavanje banke koja je potvrđivanjem otvorenog

akreditiva preuzela samostalnu i obavezu akreditivne banke dodatnu dužnost ispunjenja one obaveze koja proizlazi iz akreditiva.

Prenosivi akreditiv (engl. transferable letter of credit) prema UCP za dokumentarne akreditive je akreditiv kod kojeg korisnik može zatražiti od banke ovlašćenje za plaćanje, odnosno ispunjenje akreditivne obaveze, odnosno – u slučaju slobodno negocijabilnog akreditiva – banke koja je ovlašćena da bude transferna banka, da stavi akreditiv na raspolaganje jednom ili više ostalih korisnika. Na nastanak prenosivog akreditiva uticala je okolnost što u međunarodnoj trgovini prodavaci robe često ne nastupaju u svoje ime i za svoj račun, već kao posrednici ili komisionari ili agenti prodavaca. Akreditivi nisu prenosivi osim ako je akreditivna banka izričito označila da je prenosiv. Onda kada akreditiv nije prenosiv dokumenti u pravilu treba da glase na nalogodavca kao kupca, s tim da se podrazumijeva kako fakturu izdaje korisnik akreditiva koji je ujedno i prodavac robe, a ako tim uslovima ne bi bilo udovoljeno, banka nema obavezu isplate ugovorene sume. Za razliku od toga, kada je akreditiv prenosiv, njegov korisnik daje banci uputstva koja se tiču prenosa (druge svote, drugi rokovi podnošenja, drugi korisnik), dokumenta koja glase na bančinog nalogodavca supstituišu dokumenti koji glase na prvog korisnika i drugi korisnik ili korisnici banci podnose i svoju fakturu naslovljenu na prvog korisnika. Ako nije drugačije navedeno u akreditivu, prenositi akreditivi su prenosivi samo jedanput.

Revolving akreditiv je akreditiv koji podrazumeva više odvojenih korisnikovih podnošenja dokumenata banci uz više odvojenih ispunjenja akreditivne obaveze tom korisniku, sve do iscrpljenja akreditivom određene najviše svote. Privredna svrha revolving akreditiva postoji kada prodavac i kupac ugovore više sukcesivnih isporuka robe u toku nekog vremenskog perioda. U tom slučaju jednostavnije je otvoriti jedan revolving akreditiv nego po jedan akreditiv za svaku pojedinu sukcesivnu isporuku. Revolving akreditiv sadrži najvišu svotu pojedine isplate, a najviša ukupna svota određena je ili ukupnom sumom (pa se iz nje izračuna broj korišćenja) ili naznakom broja puta koliko se najviša svota pojedinog korišćenja obnavlja (pa se iz toga izračuna najviša ukupna svota). Revolving akreditiv u pravilu podrazumijeva postojanje istih ili identičnih uslova (jednaki dokumenti) ispunjenja obaveze za svako pojedino korišćenje, ali sa naznakom najkasnijeg roka podnošenja dokumenata za svako pojedino korišćenje. Drugih značajnijih specifičnosti revolving akreditiv ne sadrži.

KRAJ

